

ORIGINALNI DOPRINOS SAVREMENOJ ISLAMSKOJ POLITIČKOJ MISLI

Muhammed, Asad: Principi islamske države i vlasti, s engleskog preveo dr. Džemaluddin Latić, Zagreb, Medžlis islamske zajednice, 2005.

«Naša vjera se ne može iznova (prepo)roditi ukoliko ne shvatimo šta to podrazumijeva i kakvi su praktični ciljevi kojima će nas taj preporod odvesti. Nikakvog dobra po nas neće biti ukoliko samodopadljivo i brbljivo budemo pričali da je društveno-ekonomski program islama bolji od socijalizma, komunizma, kapitalizma, fašizma i Bog zna kakvih sve ne izama... Umjesto toga, mi moramo dokraja jasno pokazati koje to alternativne prepozicije šeri'at nudi za naš društveni život, šta je to istinski koncept našeg društva, kako to društvo gleda na privatno valsnitvo i društvena dobra, rad i proizvodnju, kapital i profit, poslodavca i radnika, državu i pojedinca, koje bi ono praktične mjere donijelo da bi zaštitilo eksploataciju čovjeka, kako bi eliminiralo nepismenost i siromaštvo, a ostvarilo što bolji, bar elementarni nivo životnog standarda: hranu, odjeću i stan za svakog muškarca, ženu i dijete...» (Muhammed Asad, Essays, p. 69.).

Posljednjih sto i nešto više godina islamski svijet prolazi kroz burne događaje svoje povijesti i preobražaje raznih vrsta. Oni su započeli panislamističkim idejama skraja XIX. i XX. stoljeća čiji su gorljivi zagovornici bili utemeljitelji modernog islamskog mišljenja Dž. Afgani i njegov učenik M. Abduhu. U ovoj ideji muslimani diljem svijeta islama su se potajno nadali novoj obnovi stare imperijalne islamske moći i slave. Uskiptjele nade muslimanskih naroda su ubrzo splahnule; prvi znak neuspjeha te ideje je obznanjen urušavanjem islamskog

hilafeta 1924. godine i stvaranjem tzv. kemalističke Turske. Mali broj muslimanskih zemalja dvadesetih i početkom tridesetih godina XX. stoljeća bile su slobodne; recidivi kolonijalnog jarma su bili vidljivi posvuda. Muslimanski narodi su bili tek na putu svoje neovisnosti i slobode koji će trajati sve do šezdesetih godina XX. stoljeća. Nakon zvaničnog prestanka kolonijalne ere muslimanskih zemalja, njihovi politički, ekonomski, kulturni i edukativni sistemi su trpjeli – nažalost, još uvijek trpe – snažne uplive kolonijalnih mentora i njihovih nacionalnih interesa koje su podupirali domaći romantičarski nastrojani pojedinci spram tekovina evropske kulture i civilizacije, čiji su oni bili snažni zagovornici u svojim matičnim zemljama. Oni se obično nazivaju drugom generacijom tzv. elitne grupe formirane u vrijeme kolonijalne ere, koja je na dvostruki način udaljena od tradicionalnih izvora. Tokom kolonijalne i postkolonijalne ere, u političkom smislu riječi, koncept ummeta u muslimanskom svijetu je doživio temeljitu preobrazbu. Dakle, koncept zajednice (ummata) koji je transcendirao nacionalne, regionalne i plemenske barijere i djelovao kao osnovni operativni sistem, osiguravajući uređenje jedinstvene duhovne i ideološkijske orijentacije, zamijenjen je drugim konceptom, tipično zapadnjačkim, čiji se temelj zasniva na principu nacionalizma koji narasta do ideje države konkretno omeđene granicama kao garantom političkog jedinstva. Ova promjena je imala dalekosežne implikacije po muslimanski svijet koje i danas traju. U političkoj teoriji je poznato da se duh nacionalizma temelji na kulturnoj i lingvističkoj osnovi omeđenoj jezičkim, kulturnim i geografskim granicama. Nijedan događaj (bilo ih je više, npr. stvaranje Islamke Republike Pakistan, 1947.;; formiranje Organizacije islamske konferencije, i sl.) u islamskom svijetu u drugoj polovini XX. stoljeća nije više potakao slobodarske nade muslimankih naroda nego što je to učinila Islamska revolucija u Iranu 1979. godine na čelu sa imamom Homeinijem. Ali, događaji koji će uslijediti će navijestiti krvave godine završetka XX. stoljeća (iračko-iranski rat, rat u Perzijskom zaljevu, nastavak izraelskog terora nad Palestincima,

srpsko-hrvatska agresija na muslimane Bosne, čečenska borba protiv ruske okupacije, borba muslimana Kašmira, rat u Afganistanu i slučaj talibanske države...) i početka trećeg milenija (11. septembar, saveznička okupacija Iraka, borba protiv međunarodnog terorizma – u najviše slučajeva tzv. islamskog). Svi ovi događaji, kao i još mnogi drugi, imat će, i već imaju, velike implikacije na sudbinu muslimanskih država i njihovih naroda. Život muslimana u zemljama Zapadne Evrope i SAD-a bit će znatno otežan; vlade zapadnih zemalja, kao i administracija SAD-u gledaju sumnjičavo na muslimane, vide u njima potencijalne teroriste... Kao da je nastalo doba globalne neokolonijalne imperijalne ere u kojoj su muslimani – što vlastitom krivicom a što globalnom politikom svjetskih sila i svjetskog policajca – po ko zna koji put postali objekt događanja svjetske povijesti i duha novog svjetskog poretka.

Ovaj uvod smo naveli da bismo, uobzirujući ukupni svjetski politički ambijent i današnji položaj muslimanskih naroda te i nas muslimana u BiH, bolje sagledali i skromno ocijenili djelo koje želimo predstaviti ovi prikazom. Naime, možemo zaključiti da je vrlo nestabilno stanje duha današnjeg cjelokupnog čovječanstva, promjenljivo, neizvjesno i u permanentnom strahu. Ovo se posebno odnosi na muslimanski dio čovječanstva. Novi svjetski poredak, oličen u planetarnoj globalizaciji i globalnom kapitalizmu, odnosno neoliberalizmu, očito, nije donio očekivanu sigurnost, sreću i blagostanje. Pogotovo njegovo nametanje onim dijelovima svijeta koji u religijskom, kulturnom i tradicijskom smislu baštine posve drukčije vrijednosti i vrline. Tu je izazvana još veća zbrka i sveopći metež, pridodajući tome još i pribjegavanje upotrebi vojne sile i svakovrsnih iznuđivanja. Zapravo, donio je više straha, nesigurnosti i neizvjesnosti od svakovrsnog terora.

Nećemo šire govoriti o uzrocima ovakvog stanja. Čovječanstvu je danas potrebno novo vođstvo, govorio je svojevremeno Seyyid Qutb, i bio je u pravu. Danas ova njegova vizionarska rečenica djeluje odveć stvarno i nadasve krajnje alarmantno. Dakle, čovječanstvu u cjelini, a muslimanskim narodima posebno, potrebno

je novo vođstvo, nove ideje, novi društveno-politički poredak; u protivnom, samo je Bogu poznato kuda će ovaj svijet otići. Ta nova ideja treba biti superiorna nad svim drugim dosadašnjim ljudskim tvorevinama. Muslimani, nasreću, s jedne strane, i nažalost, s trenutne strane, već odavno imaju tu ideju, ali njenu realizaciju odgađaju isuviše dugo. Ta ideja je ideja islamske države utemeljene na božanskom vođstvu i povijesno (i dosad jedino istinski i u punini) realizirana za vrijeme poslanika Muhammeda, sallallahu 'alejhi ve sellem, i njegove prve četverice nasljednika (hulefau'rašidun), radijallahu 'anhum, koji su pokazali da je ona kao takva moguća i ostvariva. Prema tome, islamska država nije nikakva utopija; ona je moguća u onoj mjeri koliko su je muslimani svjesni i ukoliko je žele i od nje ne strahuju.

Knjiga ili studija koju predstavljamo upravo govori o uređenju islamske države ili, preciznije, principima islamske države i vlasti. Njen autor je nama dobro poznati Muhammed Asad (rođen kao jevrej po imenu Leopold Weiss, jula 1900. godine u Lavovu u Galiciji; sada je to Poljska). Islam je primio 1926. godine i tada se preselio u muslimanski svijet. Naslov knjige na bosanskom jeziku glasi *Principi islamske države i vlasti*; preveo ju je naš poznati 'alim i književnik dr. Džemaluddin Latić, a izišla je u Zagrebu, u izdanju Medžlisa Islamske zajednice Zagreb, u okviru agilne biblioteke *Savremena muslimanska misao*.

Nakon iščitavanja ove knjige, naš prvi dojam u kontekstu našeg dosadašnjeg izlaganja je taj da njen autor muslimane, ali u druge dobronamjerne ljude, oslobađa straha od pojma islamske države, čiji bauk, pogotovo od 11. septembra 2001., tog dana D, kruži našom planetom. Muslimani i nemuslimani se plaše tom idejom, oduzima joj se bilo koja humana misao, predstavljaju se nakaznom tvorevinom i surogatom društvenog uređenja. (Sjetimo se, zakratko, kako su beogradski mediji u bivšoj Jugoslaviji i njihovi sateliti u bosanskohercegovačkoj štampi u predvečerje agresije na BiH plašili ondašnju jugoslavensku i bosanskohercegovačku javnost napisima o tzv. islamskoj državi, islamskom fundamentalizmu, islamskim fundamentalistima, radikalnom

islamu itd., a sada je svima jasno čiji su fundamentalizmi i radikalizmi i kakve države počinili stravične masakre i genocid nad onima kojima su imputirali tzv. islamski fundamentalizam i radikalizam. Ne čini li nam se smisljena paralela sa današnjim svjetskim informativnim centrima i medijskim kućama koji već deceniju i više trube o tzv. islamskom terorizmu i islamkim teroristima!)

Druga značajka ove Asadove studije je u tome što ona na razborit i trezven način želi legitimirati raspravu i diskusiju o islamskoj državi i njenom mogućem ustroju. Ali, nije li krajnje vrijeme da se i o toj, dakle političkoj dimenziji islama, koju on zbilja ima, počne otvoreno, javno, razborito i trezveno govoriti, i da to čine oni koji poznaju stvari, koji nisu zaslijepljeni bilo kakvom mržnjom spram drugog i drukčijeg, koji žele humaniji svijet nego što je on danas! Mudri ljudi su davno kazali da je neznanje najveći neprijatelj. To neznanje o islamskoj državi, njenim principima, institucijama, dometima i realitetima je, zapravo, ono što plaši nemuslimane, ali i same muslimane. Dakle, krajnje je vrijeme da se svi dobronamjeni ljudi upoznaju sa istinskom prirodom i pojmom islamske države. Asad je, u tom smislu, učinio veliki korak.

Treća značajka ove knjige jest činjenica da se ona pojavljuje u Hrvatskoj, odnosno na govornom području južnoslavenskih jezika, i to nakon svih ovih zajedničkih teških godina i sudbine naroda Balkana. Možda će neokomunisti i mrzitelji islama i muslimana zlorado klicati da se, evo, sada, kao obznanjuju njihovi prije agresije izraženi navodni strahovi od stvaranja Bosne kao islamske države. Ozbiljni ljudi nikad neće na temelju jedne knjige derivirati generalni sud o njenim stvarnim i mogućim implikacijama na političko uređenje jedne zemlje. Danas se štampaju knjige o svemu i svačemu. Na kraju krajeva, temeljno pravo bilo kojeg čovjeka je da iskaže i predstavi svoje mišljenje. A, s druge strane, muslimani Bosne i njihovo vjersko i političko vodstvo dosadašnjim odnosom prema državi BiH su kristalno jasno izrazili kakvu zemlju žele.

U ambijentalnoj sferi političkog i vjerskog miljea Balkana i njegovih religijskih predaja i

monoteističkih tradicija te težnjom njegovih država za uključenjem u Evropsku uniju, ovo Asadovo djelo može poslužiti kao dobar prilog međusobnom upoznavanju i međureligijskom dijalogu te upoznavanju islama u, između ostalog, njegovoj političkoj dimenziji. To bi bila, dakle, prema našem mišljenju, četvrta značajka ovog djela.

Slijedeću značajku uviđamo u tome što ono na koncizan ali dubokouman način raspravlja o temeljnim principima islamske države. Naime, dosadašnje savremene islamske studije o toj temi, bilo na arapskom ili nekom evropskom jeziku, pate, da tako kažemo, od općih konstatacija, općih teza, nedovršenih sinteza, oponašateljkog diskursa i bez konkretnih su zaključaka. Ova studija je to uspješno izbjegla. Asad konkretno i, na temelju islamskih izvora, originalno progovara o vitalnim institucijama islamske države i njihovim primarnim funkcijama. Stvar dovodi, reklo bi se, do kraja. Kakva je uloga izvršne, zakonodavne i sudske vlasti u islamskoj državi, kakva je njihova unutarnja struktura i kako se one biraju? Kakav je status građana nemuslimana i njihovih prava u konceptu islamske vlasti i njenog teritorijalnog i pravnog okvira? Kako se rješavaju sporovi unutar institucija islamske vlasti i ko ih rješava? Kakav je status srednjovjekovnih političkih rješenja muslimanskih vlasti i teoretičara državne vlasti i njenog ustrojstva? Kakve su i kolike nadležnosti šefa islamske države? Postoje li političke stranke i izbori u islamskoj državi? Na ova i druga pitanja, ova knjiga nudi jasne, konkretne, otvoreno, temeljite i trezvene odgovore.

U tom smislu, dolazimo i do slijedeće značajke ovog djela, a to je da ono nudi snažan poticaj na intelektualno promišljanje (idžtihad) islamskih političkih principa. Ono, dakle, nudi izazov muslimanskim misliocima, pravnicima, filozofima i drugim alimima da otvore plodonosnu diskusiju na najvećem nivou o političkim dimenzijama islama kao kompletnog načina življenja i odnosa prema cjelokupnoj stvarnosti, ali na svjež, nov i neoponašateljski način, uzimajući u obzir novonastale okolnosti, potrebe i izazove svih vrsta. U zaključku na kraju knjige, Asad utvrđuje da «kad se jedan muslimanski narod odluči da živi u skladu sa

učenjima islama i da svoj društveni i ekonomski program pretvori u političku akciju, prvi korak na tome putu će mu biti da, neminovno, kodificira nusus Kur'ana i sunneta koji sadrže propise koji se odnose na politička pitanja» (147.).

Autor predlaže konkretan način procedure koja bi se provela u tom smislu. Idžtihadski Asad genij, kao i u drugim pitanjima, dolazi do punog izražaja. Kao ilustraciju možemo navesti Asadovo tumačenje Kur'anskog ajeta «Li kulli dže'alna minkum šir'aten we minhadža/Svakome od vas Mi smo odredili Allahovo zakonodavstvo i otvoren put» (5.:48.), koji on komentira na slijedeći način: «Prema tome, dok Allahovo zakonodavstvo (šari'a) skicira područje u kome se razvija muslimanski život, Zakonodavac je nama, unutar tog područja, ostavio otvoren put (minhadž) za vremenski uvjetovanu legislativu koja treba da obuhvati one situacije koje su, promišljeno, ostale netaknute nususom Kur'ana i sunneta» (32.). Asad smjelo poziva ne samo na korištenje samostalnog promišljanja već uočava da je to zaista urgentna potreba današnje generacije muslimana, jer «forme i funkcije islamke države nemaju nikave potrebe da korespondiraju sa bilo kakvim historijskim predloškim» (34.). Asad je imao priliku da svoje idžtihadske ideje i praktično realizira. Naime, on se preselio u Pakistan nakon njegovog osnutka 1947. i pakistanska vlada ga je imenovala za rukovodioca u Odjelu islamke obnove, čija je dužnost bila do formulira ideološke temelje nove države.

Naravno, ovaj prikaz ne može pokazati sve odlike ovoga zaista impresivnog djela i krupne ideje koje ono predstavlja. Nakana je da svratimo pažnju na ovo djelo i da ga izdušno preporučimo našoj široj čitalačkoj publici na južnoslavenskom govornom prostoru. Napominjemo da je ono prevedeno na mnoge svjetske jezike, uključujući i arapski. Prvi put je objavljeno 1961. godine u Kaliforniji (drugi put u Gibraltaru, 1980.), ali i danas zrači istom energijom.

Almir FATIĆ

DJELO KOJE VRAĆA I STAVLJA U PRVI PLAN BIT I SADRŽAJ ODGOJA ČOVJEKA

**Mujo Slatina, *Od individue do ličnosti*, 2005.
Dom štampe, Zenica**

U svom novom djelu, na kome je radio više od deset godina, profesor Mujo Slatina, dobro poznat čitaocima Muallima, zaokružio je svoj zaista iscrpan i studiozan rad na ideji konfluentnog obrazovanja.

U vrijeme kada se smisao i značenje odgoja marginaliziraju i potiskuju pred školovanjem, kada se bit čovječnosti stavlja u drugi plan iza usvajanja pukih informacija (koje čak ne možemo nazvati ni znanjima), profesor Slatina problematizira i u našu pedagošku teoriju i stvarnost vraća pitanje odgoja kao «najkraćeg puta do humaniteta».

Opsežno djelo *Od individue do ličnosti*, podijeljeno na pet cjelina (dijelova) daje prijedloge i rješenja odgojno-obrazovnih problema, definira i stavlja u prvi plan ljudsku prirodu i čovjekove potrebe, problematizira utjecaj kulture na odgoj i razvoj ličnosti, razmatra procese, strukturu i principe konfluentnog obrazovanja i ne zaobilazi ni igru i slobodno vrijeme kao značajke odgojno-obrazovnog rada.

U prvom dijelu «Ljudska priroda i odgoj», autor ističe da su važne karakteristike ljudske prirode njeni izvorni akti. «U izvorne akte ljudske prirode mogu se ubrojiti: čovjekov prirodni osjećaj za odgoj ili tzv. odgojni osjećaj, čovjekova otvorenost prema svijetu u kojem živi, čovjekova prirodna pronicljivost, njegova radoznalost i znatiželja, te čovjekovo aktivno odnošenje prema svijetu u kome živi». Ali, značajno svojstvo čovjeka je i njegova otvorenost za učenje. «Po svojoj prirodi čovjek je upućen na učenje. Ono omogućuje da čovjek bude ljudsko